

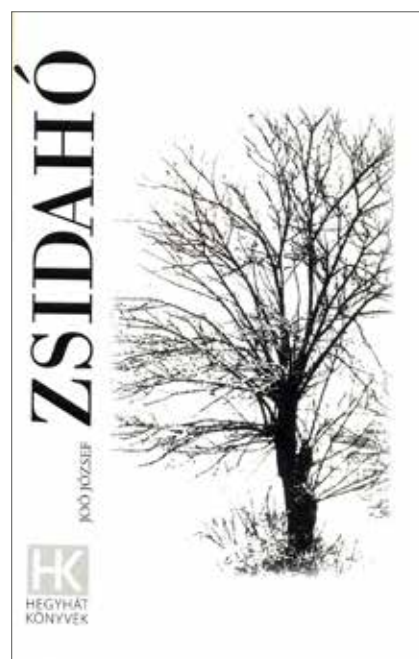
Szemes Péter

A nyőgéri hegy krónikája

(Joó József *Zsidahó* című kötetéről)

Manapság, a dunántúli kistalpak elnéptelenedése, a gazdag paraszti hagyományokkal megáldott pannon vidék egyre előrehaladottabb pusztulása idején példaértékű az a fajta elkötelezettség, mellyel a költő Tönköl József és a prózaíró Joó József összegyűjti és menti a régi világ értékeit. A vasi táj, elsősorban a bölcsőjét ringató Nyőgér és környéke örök szerelmeseként, most, a legutolsó pillanatban. Egy szívvel, egy kézzel – hiszen egyikük ők –, töretlen hittel, bízva a kimondott/leírt szó varázsában, marandóságában. A mindennapok sodrában északabbra ragadtatva, de el nem szakítva, magában hordva a vidék ritmusát, zenéjét, színeit és illatait, az arcokat és a történeteket, büszkén vállalva az őrző, az „édes néném”-et szólító mikesi krónikás szerepét. A korábbiakhoz hasonlóan ebből a rendkívüli élménybőségéből, a talán tudattalanul is áradó százados szellemiségéből, a Természettel egybeforrtnak a nép lelkéből, a legtisztább forrásvízből meríti új kötete, a *Zsidahó* anyagát is. Melynek fűszövegében a kiadó, Böröndi Lajos ekként határozza meg a korpusz esszenciáját, ajánlva azt egyúttal: „... ez a könyv a nyőgéri hegy krónikája, valóság és képzelet csapongása; lehet gyönyörködni a finom szépségekben, a nyelvben, az emlékekben, elhinni, hogy a fehér otelló ma is ott van a történelemben, hogy a zsidahó nevének hallatára az őszi levegőjű hegyláncokat érezzük Sótöny és Bejcgertyános között. (...) Fájdalom és ünnep kavargat itt, a múlt és a jelen egymásba tűnő mozzanatai váltakoznak. Az olvasó gondoljon egyetlen fácskára, egyetlen vadrózsa levelére, egyetlen fűszálra – szép lassan nyúljon a borospohár után, tisztelje a fehér otellót termő helyet és az ősoket.”

A héttételes, egységként egy-egy hosszú mondatból álló mű nyitánya a *Beszélek, mintha magamban volnék*, elmélkedés a múltból, az egykorvoltról. A kerékben szálló méhek emléke kapcsán felidéz az eltávozottakat, akik a hagyomány szerint akkor indulnak útnak, mikor Salamon király bogarai megszólalnak. De ahogy nincs már méhes – Hamvástól tudjuk: az éber alvás helye –, bedőlt a pince is, eltűnt a „szívbeli színtér”, a régi gazdákkal, vincellérekkel és hegybírókkal együtt. Elvadultak a szőlősorok, megkoptak a hegyi törvények artikulusai. Elment apja, anyja is és a temető elfeledett kövein olvashatatlanná lettek a betűk. Dacolva az idővel, az egykori plébános, Lenarsich Imre fényképei őrzik ugyan az elporladt arcokat, ám nincsenek már a régi őrzők, az ördögbundával takarózó pásztorok sem, Dömötör, a katonaszent patronáltjai, és ünnepeiket is kisöpörték a kalendáriumokból. Az újabbak közül voltak, akik külhonba „tántorogtak” szerencsét próbálni, és olyanok is, akik csak a közeli Sárvárig jutottak, pedig „amikor minden dől és borul”, megtart a hegy, de mára kiürült, mint a „kitisztított hombár”. A valaha ott élt, szántóvetővé vált kunivadékokhoz és a látomásos barátapapokhoz képest ma már semmit

sem értünk az igazi életből, szétomlik barátság, rokoni, családi kötelék, nem tart össze a közös örökség, kihunyni kezd, alig pislákol a lélek.

A Melyben megnövekszik csodálatom a sótonyi hegybíró iránt az első, 1979-es gyepűtiprás-élményt idézi fel és veti össze a hegyi közösség újabb tavaszünnepével. A birtokhatárok ellenőrzését célzó jeles esemény leírása, a kapcsolódó rendelkezések passzusainak felidézése bármely néprajzkutatónak becsületére válna, ahogy a pinceajtó belsejére krétával rótt fontosabb helyi történések, a borház krónikájának lejegyzése, az épület tárgyainak, az itteni élet (néhol tájnyelvi megnevezésű) kellékeinek számbavétele, a hagyományos ételek felsorolása – természetesen az irodalmi mellett – ugyancsak dokumentum-értékű. S továbblépve, a csízó ősi bölcsességeit juttathatja eszünkbe a legszentebb, a bor népi filozófiája: „a bor a keresztények itala, mindenkinek van róla véleménye, akár a kenyérről, nőkről, életről, inni kell álmodás, száj állott íze ellen, kaporleveles bort fulladás, szászfüvest bélgiliszták, tormagyökerest hideglelés ellen, evés előtt, ha üres a gyomor, evés közben, meleg ellen, hűvös ellen, mert fáradt az ember, mert összegörnyed a porban, a bornak négy arca van: tápanyag, élvezeti szer, gyógylé, méreg, alattomos ellenség lehet, ha ivója úgy szereti, hogy minden alkalommal erősebb akar lenni nála”. Megköszönve a vendéglátást pedig búcsúzóul (együttal a szöveget is lezárva) így örökíti meg a János-áldás szokását: „Morgós Sándor tölt, villog a pohárban az ital, mint valami rubin, tiszta, egy csepp bort kiönt a földre, a gazda maga a nyugalom és bizonyosság, ilyen a szava is, ’tizenhatakós hordó dongájából legyen a koporsónk csinálva, ennek a bornak a gyökerét nem evezővel kapálták, bolond, aki ebbe szódát fröccsent, igyunk, hogy megbondorodjunk!’, egymás szemébe nézünk, felemeljük a poharat, tartjuk, ’akkor kisujjig!’, kisujjig; Szent János áldása maradjon ezen a pincén meg az elmenőkön!”

A harmadik írás Kosztolányi *Magánbeszédének* zárlatát választotta címéül („... *imádtam én a legtöbbet, mi széthull és romlandóbb, mint a málna vagy a hal...*”). Az apja által szétvágott és még sokáig termő londonpepi almafa kapcsán az ősi gyümölcsfajták kivészését panaszolja és a régiek hitének eltűnését. Hiszen a kétfelé hasadt törzsből, mint a népmesék fájából, láng csapott ki és megpattantak tőle az ég kerekai, hogy a „küllők közül gyönyörűségeken kibukkanjék a nap”, az isteni fény, melynek tüze az életet jelenti. A három faluból Rómába induló zarándokok – az ugyancsak messzire, a távoli Tajvanba szakadt, bejci papköltő, Zsoldos Imre alakjának idézése is Kosztolányi szómágiájához köt át – ellenében a jól végzett munkában és a Természet jelenségeinek archaikus szakralitásában, az abban (és azok által is) megmutató Gondviselőben bízó parasztemberek példáját említi, akik még igazán hittek a ráolvasások, az imák, egyáltalán a kimondott szó erejében.

A Páva a betlehemi istálló tetején az Örök Városból visszatértek élményeitől lép tovább a hozzájuk érkezett, „dombtól dombig verődő” idegenekig, akik a kolhozszervezéshez hasonlóan, most az EU-ba lépés lehetőségeit akarják kihasználni és becsapni, megtéveszteni a gazdákat. Az uniós szabályozásnak köszönhető az is, hogy az öregek kincsét, a direkt termő szőlőket, a nohát, a fehér otellót nem lehet szaporítani, sőt ki kell vágatni. A kívülről erőszakolt rendelkezés pedig a hegy lelkét is megöli, hiszen annak 1661 óta csak saját, írásban rögzített törvényei voltak és az otlét mindig a korlátlan szabadság érzésével volt teljes. Mint írja: „a hegyen lehetett járni, perkás esőben csatangolni, enni, árnyékot lelteni, menedéket találni, ácsorogni, mindazt csinálni, amit nem szabad”. A kivésző fehér otellóval, mint hozzá fűző kapoccsal, így a múlt egy szelete is eltűnik.

A rövidülő napok érlelik meg a Sopron környéki hegyvidékre, a szüretre készülő poncchterek közé látogatóban a szentenciát: „*úgy kell élni a földön, halkan, mint amilyen halk az ősz*”. S az őszbe haladóban felsejlenek az otthoni ősök, akik személyes példájukat mutatták fel e tekintetben követendő mintaként. Velük ellentétben az egykor őket sarcoló elvtársak még élnek, nagy pompával vannak, kiemelt nyugdíjat kapnak és az elmaradt felelősségre vonáson, a visszarendeződésen felbátorodva, újra egyre hangosabbak, míg a többségnek marad a halk élet. A bizonytalan jövő pedig nem sok jóval kecsegtet: „vajon az Isten eltöröl-e minden könnyhullatást a szemünkről?, fújja-e mérgeztét jégfelhők fergetege?, látszik-e a hegyen az angyal nyoma?, ahogy egyik szárnyáról a másikra bukik, erőtlenül zuhan lefelé, fűre huppan, cseresznyefán fönnakad”.

Más hírt pendít meg az *Ülj be, madár!*¹, hiszen a kibomló tavasz látványa, illata és főként zenéje örömmel tölti el a szívet. Az éledő kertekben, gyümölcsösökben megszólalnak a pacsirták, tanulják az éneket a madarak, akiknek a sok jeget megtörő Mátyás osztja ki a sípokat. S a megzendült világ már a hamarosan elkövetkező Húsvét nyitánya.

Az *Elkerüld az álmainkat, te édes, rózsá, te az október végi Simon-Júdás ünnep sárvári vására kapcsán* századok forгатagát, a mindenkori kirakodások jellegzetességeit is megidézi. (Bőven van mit áttekinteni, hiszen a várnál több mint 600 éve volt az első piac.) Ezzel együtt pedig a régi falusi sokadalmak törzsvendégeit, akik mind kiköltöztek már „az élők társaságából”, akárcsak saját szülei – így az esztendő vége felé lépve kér békét, oltalmat mindenkire. A tarka tömegeből egy asszony tűnik ki, aki papagájokkal jósolja meg a jövőt, de jobb inkább a múlthoz, az emlékekhez visszatérni, mert azok segítségével tisztul le végül minden: „ülünk a földön, ahonnan vétettünk, nem látunk mást, csak eget és földet, felhőket, pincéket, kövecseséri fákat, hosszúírtási árkokat, Gógánt, nem hallunk mást, mint a pacsirtákat, néha csorda kottyánó kolompiszavát, vetkezik, tárul a világ, az egész vidék, a mérhetetlen síkság, ablaktalan a kereketeje a szélben, de a tornyokban mi lakik, ki lakik a tornyokban, hegybíró uram?, és aztán itt fenn, annyi beszédünk volna még egymással, ugye?”

Joó József „virág című” könyve tájszerelimből fogant, a felnevelő és folyton visszaváró vasi vidékkel való eljegyzettségéből. Mely egy életre, sőt talán azon is túl, megkötötte a szerző szívet és eszét, mégpedig felbonthatatlan, eltéphetetlen köteléssel. Nem véletlen, hogy a gyökértelen emberek kivételével, mindannyian őseinket láthatjuk az általa megidézettekben, falujában és hegyében a számunkra kedves földet, nyelvében nyelvünket, a zsidahó illatában és a fehér otelló ízében pedig mindazt, ami meghatározza és – az elődökéhez kapcsolva – tartalommal tölti meg életünket. S miközben felírja Nyógerért az egyetemes magyar irodalom térképére, igazolja azt is, hogy a régi világ nem múlik el, hanem addig él, ameddig éltetik.

(*Mosonvármegye Lap- és Könyvkiadó, Hegyhát Könyvek, 2013*)

¹ A kötet felépítését tekintve, ezt a szöveget érdemesebb lett volna talán a *Beszélek, mintha magamban volnék* után tenni, mert az őszi-téli írások között kissé funkciótlanak tűnik.